

Материали

за обучение по дисциплината:

„Производствен мениджмънт в аграрния сектор”

за студенти по Аграрна Икономика

Изготвил:

проф. д-р Валентин Кацаров, АФ

Стара Загора, 2013/2014

Съдържание:

- 1. Световни производствени стратегии в свиневъдството**
- 2. Породи свине**
- 3. Хибридизация в свиневъдството**
- 4. Технологични основи на производствения процес в свиневъдството**
- 5. Организация на възпроизводствения процес в свиневъдството**
- 6. Производство и пазар на свинско месо**
- 7. Ценообразуване и реализация на продукцията от свиневъдството**
- 8. Допълнителна литература**

СВЕТОВНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ СТРАТЕГИИ В СВИНЕВЪДСТВОТО

Развитието на пазарите за месо и свързаните с тях стратегии са във връзка с очертавания се значително подобрен икономически климат в световен мащаб и утвърждаването на средна класа в градовете. Търсенето на свинското месо ще се засили предимно в развиващите се страни, където се очаква увеличаване на населението и повишаване на жизненото равнище. Страните от Европа ще продължат да бъдат най-големият пазар на свинско месо, но при спазване на строги изисквания за сигурността, безопасността и качеството на продуктите.

За да отговорят на очакващото се засилено търсене, производителите на свинско месо ще се организират за осъществяване и прилагане на няколко основни производствени стратегии:

- Продължаващо увеличаване на износа на свинско месо;
- Изграждане на производствени предприятия в близост до нови пазари на свиневъдната продукция.

Първата стратегия ще се развива в някои страни, чрез прилагане на свръхнови прогресивни технологии и използване на високопродуктивни кръстоски и хибриди свине, а не за сметка на печалби, формирани от използване на евтини ресурси, ниска цена на земята и минимални работни заплати. Тези, които съумеят да бъдат в крак със съвременните изисквания и създадат предпоставки за реализация на потенциалните възможности на свинете, ще бъдат по-конкурентноспособни при завладяване на нови пазари и динамични при износ на месо и продукти от свиневъдството. Някои експерти считат, че по-печеливша ще е втората стратегия и препоръчват на свиневъдите в бъдещата си дейност да съсредоточат потенциала си към следните основни направления:

- Изнасянето на производството на свинско месо до нови пазари. Това ще доведе до получаване на свиневъдната продукция с намалени производствени разходи. Най-ниска себестойност може да се получи в страни като Бразилия, Канада, Китай и страните от Източна Европа, където разходите за инвестиции и работна ръка са определено ниски. Същевременно в тези страни няма въведени сериозни ограничения за опазване на околната среда и капиталовложенията в тази насока са относително малки.
- Реализация на прясна продукция от свиневъдството на местните пазари.

Търговията със свинско месо в прясно състояние, което има редица икономически и здравословни предимства, ще се определя от редица комплексни фактори: политика на износа, курс на долара, търговска компетентност, организация на

пазарите и др. Необходимо е да се има предвид, че при сегашната форма на глобализация на свиневъдството, характерна с мобилността на огромни парични потоци, само водещи страни могат да създават стабилен пазар.

- Износ на суровини за нуждите на делокализираните предприятия. Практически това означава глобализация на подотрасъла, автоматизиране на клането и разфасовките и т.н. Поддържа се от мултинационалните компании с цел пълното либерализиране на пазарите и премахване на всякакви търговски ограничения.

- Износ на висококачествени продукти с голяма принадена стойност. Бъдещият свиневъд, освен отлично владеене на своята професия е необходимо да се превърне в производител на месо в една система, основаваща се изключително върху критериите за ефективност и ниска себестойност. Той ще се интересува не само от себестойността на продукцията, но и от нейното качество и безопасност за здравето на хората. Отговорността за опазване на околната среда, т.е. за природното пространство и равновесието в обществото ще е важна цел. Най-вероятно е тенденцията за увеличаване производството на свинско месо да продължи, чрез по-висока интензификация в следните направления (табл. 1):

Таблица 1. Непосредствени цели в свиневъдството

Показатели:	Единица	Стойност
Родени прасета/прасило	брой	12,2
Интензивност на опрасване на свине майки	брой	2,4
Заплодяемост	%	92
Непродуктивни дни при свине майки	дни	45
Получени прасила преди бракуване на майките	брой	6-7
Брак на свине майки/годишно	%	35
Смъртност при бозайници	%	7
Оползотворяване на фуража	кг	2,7
Фураж за свиня майка/годишно	тон	1,2
Съдържание на месо в трупа	%	над 52

Усилено ще се работи за:

- Селекционирани на линии свине с повишена обща резистентност към заболявания.
- Направление на пола.
- По-лесна адаптация към условията на отглеждане.

- Алтернативи на хирургическата кастрация.

Свиневъдството ще продължи да осигурява основната част от произвежданото в България месо. През последните години, в резултат на провежданата интензивна селекция със свинете, количеството на сланината в трупа е намалена с 31 %, на калоричността с 14 %, а на холестерола с 10 %. В резултат на това (табл. 2), свинското месо се определя вече като "The Other White Meat" т.е. "Другото бяло месо."

Таблица 2. Хранителна стойност на различни видове меса.

Показатели:	Свинско месо	Птиче месо	Говеждо месо
Мазнини, g	4.1	3.0	8.5
Калории, cal	139	139	179
Холестерол, mlg	67	72	71

През 1987 година, когато се въвеждаше посланието: "**Pork-The Other White Meat**" идеята на специалистите беше да се обърне внимание на потребителите върху:

1. По-малкото количество мазнини в трупа на свинете, в следствие на успехите в селекцията с новите породи и хибриди свине.
2. Промяна на позицията на свинското месо, като здравословен и ценен източник на протеин в менюто на хората.
3. Сравняване на свиневъдството с птицевъдството, поради характерните особености в храненето, отглеждането и организацията на производствения процес, водещи до по-голяма гъвкавост и висока ефективност в дейността.

Тези данни, разбира се е добре да се знаят и от тези, които изготвят планове и стратегии за здравословното хранене, защото ако се осланят на старите си познания и опит, то и разработките им ще бъдат с такава давност. На неподготвения специалист може да му се вижда странно или даже несериозно, но в редица страни съществуват национални програми, които препоръчват използването на свинското месо в диети дори на диабетно болни хора, на такива с високо кръвно налягане и други.

В течение на времето слогана: **"Pork-The Other White Meat"** се нареди сред петте най-известени и разпознаваеми рекламни послания в САЩ. Сега обаче посланието на марката поизбледня, а и свиневъдите не желаят да се отъждествяват с птицевъдите и са на мнение, че не е необходимо да се правят асоциации, както преди повече от 25 години.

Националният съвет по свинското месо в САЩ реши, да измести фокуса на промоционалното послание за свинското месо, като акцентира и насочи вниманието на потребителите основно върху положителните и уникалните качества на свинското месо, като: възможност за използване в етническите кухни, приготвяне на разнообразни месни деликатеси, характерния вкус и др.

Поради това посланието вече е: **"Pork: Be Inspired"**, т.е. „Свинското месо – Източник на Вдъхновение” в кухнята.

Стария слоган ще продължи да се използва и в бъдеще при маркетинговите кампании, за да напомня за ценната хранителна стойност на свинското месо, т.е. главно с образователна цел. Идеята обаче е, новия слоган да доведе до планиране и включване на по-големи количества на свинско месо в диетата на хората и се очаква в краткосрочен план (до 2014 год.) продажбите на свинско месо да се увеличат с 10 %.

ПОРОДИ СВИНЕ

В света има над 100 културни породи свине, а заедно с аборигенните, локалните и изчезващите броят им е над 400. През последните години практическо значение имат около 10 породи, които могат да се подредят в 4 генетични групи:

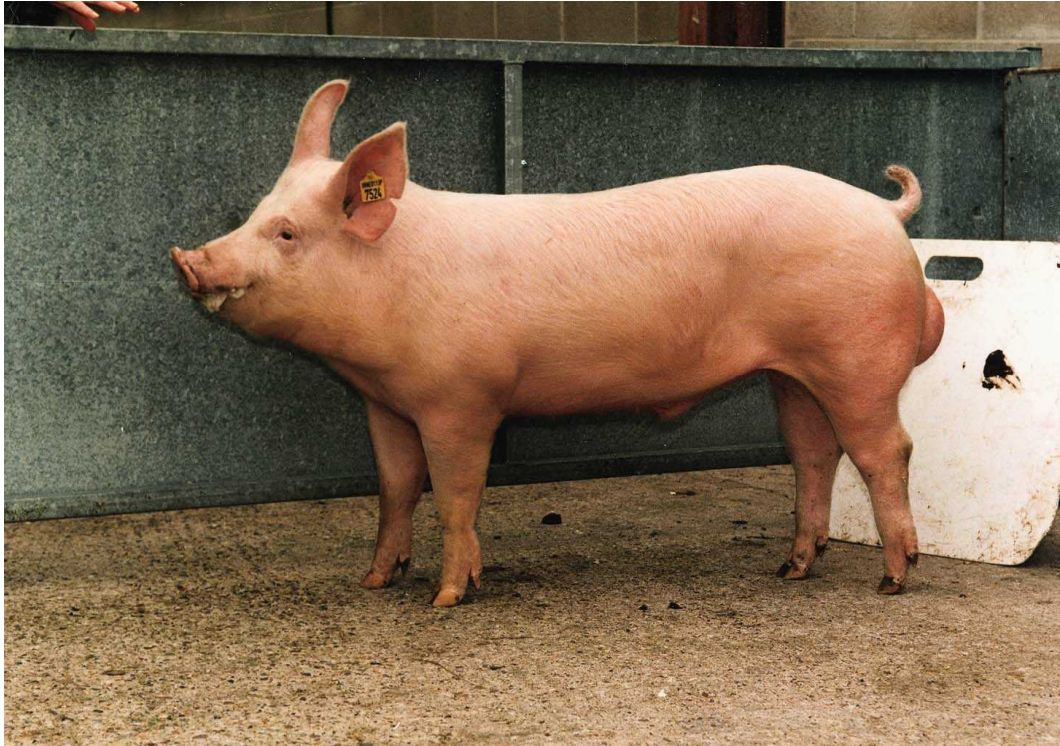
Група на Голямата бяла свиня. Водеща е породата Голяма бяла, създадена в Англия през 1881 год., чрез кръстосване на: Йоркширска с Лайчестерска свиня и впръскване на кръв от Малката бяла свиня.

Характерни особености: средно голяма глава, леко вдаден профил, широко чело, средно големи изправени уши. Средно дълга шия, гръден кош – широк и дълбок. Гръдната и поязната части са дълги и широки, с леко изразена аркообразна линия.

Бутовете са добре развити. Коремът е прибран с минимум 12 цицки. Краката са здрави и средно високи. Кожата е плътна и еластична, а четината е тънка и гладка. Темпераментът е спокоен, конституцията е нежна-плътна (сн. 1). Плодовитост: 10-11 прасета в прасило. Живо тегло при нерезите до 380 кг., а при свинете-майки до 300 кг.

Английската голяма бяла е в основата при създаването на: Шведска голяма бяла; Полска голяма бяла; Канадска голяма бяла; Френска голяма бяла и др.

Снимка 1. Нерез от породата Английска голяма бяла

Група на Ландрас. Водеща е породата Ландрас, създадена в Дания, чрез усъвършенстване на местната свиня с Английската голяма бяла и въведения през 1907 год. метод за контролно угояване на свине в специализирани станции.

Характерни особености: главата е сравнително малка, с почти права профилна линия, с дълги и силно клепнали напред уши. Тялото е дълго, гърбът прав или леко оркообразен. Поясницата и кръстеца са дълги, широки и прави. Бутовете са дълбоки и добре замускулени (сн. 2). Краката са сухи и здрави, а кожата е тънка, еластична, бяла и покрита с гъста, мека, бяла четина. Плодовитост: 10-12 прасета. Живо тегло при нерезите до 350-400 кг., а при свинете-майки до 250-300 кг.

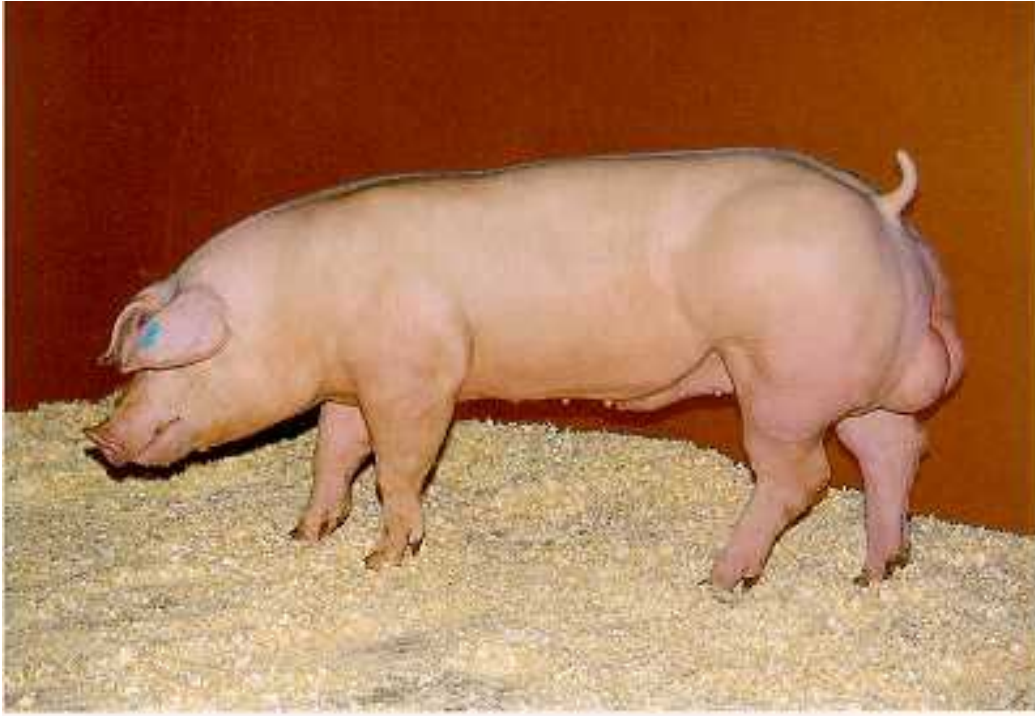
Датският ландрас е в основата при създаването на:

1/ тип за бекон: английски, шведски, канадски, американски ландрас;

2/ универсален тип: холандски, германски, френски ландрас;

3/ мускулест тип: белгийски ландрас.

Снимка 2. Нерез от породата Английски ландрас

Група на Беркшир. Водеща е породата Беркшир, създадена в Англия чрез кръстосване на: местни маршеви, неаполитанска, китайска, сиамска, есекс, суфолк и полудив нерез.

Характерни особености: Размерите на тялото са средни, цветът на кожата и косъма са черни, с 6 типични бели петна: в долната част на краката, носа на челото и на опашката.

Беркширът е в основата при създаването на: Голямата черна английска свиня /Корнвал/; Румънската базна; Северокавказката свиня; Миргородската свиня; Полско-китайската свиня и др.

Група на поясните (седлести, цветни) свине. Водещи са породите Хемпшир (1893 год)/ и Дюрок (1860), създадени в САЩ и Пиетрен, създаден в Белгия.

Характерни особености: Хемпширът има средни размери. Кожата и четината са черни, с бял пояс при холката, плешките и предните крайници. Характеризира се с добри аклиматизационни способности и висока стрес-устойчивост. Много добри месодайни качества и задоволителна плодовитост.

Дюрокът се отличава с малка глава, удължено тяло и аркообразен гръб. Цветът на косъма е червен, с различни нюанси. Растежът е интензивен, плодовитостта задоволителна.

Пиетренът е порода, за която се счита, че е създадена при кръстосване на местни свине с беркшир или е мутантна форма. Главата е малка, с широки и изправени напред уши. Цветът е сиво-бял с черни и червеникаво-жълти петна. Тялото е късо, широко, много добре замускулено, с необикновено големи предни и задни бутове. Краката са къси, костите тънки, но здрави (сн. 3).

Снимка 3. Нерез от породата Пиетрен

Български породи свине

Породите свине в страната могат да се разпределят в няколко групи:

1. Примитивни породи:

Източнобалканска свиня. Тя е единствената наша аборигенна порода, разпространена в Източния Балкан и Странджа от незапомнени времена. В миналото тази свиня е носила различни наименования – смядовска, камчийска, тичанска и др. Източнобалканската свиня се оформя главно под влиянието на естествения отбор, при много слаба намеса на човека. По анатомично устройство прилича на дивата европейска свиня. Характерни особености: главата е дълга с права профилна линия и малки изправени уши. Има средно голям ръст. Тялото е сбито, с добре развита предна част, къса шия, аркообразен гръб и свлечен кръстец. Краката са къси и здрави. Цялото

тяло с изключение на корема е покрито с гладки косми, които на гърба са дълги и образуват непрекъснат гребен от остра четина. Цветът на космената покривка е предимно черен, но се срещат и пъстри свине. Животните са идеално приспособени към пасищни условия на отглеждане.

Източнобалканската свиня е къснозряла и завършва растежа си след двегодишна възраст. Възрастните женски прасета в развъдна кондиция са с живо тегло 65-70 кг., а нерезите – 85-100 кг. Плодовитостта е 5-7 прасета в прасило. Прасетата се раждат без ливре, а кръстоските с глигана са с ливрета.

Мангалица. Спада към къдравите свине с древен произход. Създадена е в далечното минало, чрез продължително и безсистемно кръстосване на месните свине на Балканския полуостров и Унгария с азиатски свине, както и с такива от Романската група. Счита се, че кулската мангалица е получена, чрез кръстосването на месни примитивни свине първоначално със сръбската и с румънската, а по-късно и с унгарската мангалица. Мангалицата е къснозряла, с ниска плодовитост и здрава костна система. Кожата е плътна, еластична и покрита с дълга къдрава четина. Цветът на космената покривка е различен – от жълто-ръждив до черен. Прасетата се раждат с гладка, пигментирана на ивици космена покривка /ливре/, подобно на прасетата на дивите свине, след втория месец тя става къдрава, а ивиците изчезват.

2. Преходни породи:

Българска бяла свиня. Създадена е през 1951 год. от колектив с ръководител проф. Исая Георгиев. Развъдната цел е била получаването на здрава, средно голяма, високоплодовита и с добра млечност свиня от месомастен тип, подходяща за полупасищно отглеждане.

Породообразователният процес се характеризира с първоначално подобряване на местната свиня със средната бяла свиня, отчасти с беркшира, а в някои райони на страната с унгарската и сръбската мангалица. В по-късен период е прилагано кръстосване с Германската благородна /късоуха/ свиня.

3. Културни породи:

Български ландрас. Породата е апробирана през 1985 год. При създаването и са използвани основно шведски и холандски ландрас и еднократно нерези от породата английски ландрас. Целта е била да се получат животни с малка и олекотена глава; с широк, прав и дълъг гръб и много добре замускулени и оформени бутове и голяма площ на мускулното око. Пълновъзрастните нерези достигат 320-360 кг. жива маса, а

свинете-майки до 270 кг. Плодовитостта е 10-10,5 прасета в прасило, а дебелината на гръбната сланина ΣSKL_2 е 36-39 мм.

Дунавска бяла свиня. Създадена е чрез сложно възпроизводително кръстосване с участието на породите: българска бяла, голяма бяла, ландрас, и български ландрас, пиетрен и хемпшир. Апробирана е през 1985 год. Главното производствено направление на породата е за: месо, шунка и полуконсерви. Животните са със средно голяма глава с наклонени напред уши. Имат дълъг, широк прав гръб и добре развита задна част. Краката са тънки, но със здрава костна система. Кожата е бяла, допускат се и петна, покрити с бяла четина. Възрастните свине-майки достигат 250-280 кг., а нерезите 320-370 кг. жива маса. Плодовитостта е средно 10,2 живородени прасета в прасило, а масата на прасилата на 21 дни е 49 кг. Прасетата за ремонт имат сравнително тънка гръбна сланина, ΣSKL_2 39-42 мм. Площта на мускулното око е над 40 см². Свинете от дунавската бяла порода могат с успех да се използват в схемите на хибридизация като майчин и бащин компонент.

ХИБРИДИЗАЦИЯ В СВИНЕВЪДСТВОТО

Промишлените методи и технологии наложиха нови изисквания към развъждането на свинете. Животните е необходимо да бъдат типизирани и стандартизирани по морфологични белези и продуктивни показатели. Необходимостта от бърз генетичен прогрес и повишаване на равнището на продуктивността в условията на промишлено производство наложиха нови форми в организацията на племенната работа и в селекцията. Най-пълно на тези задачи отговаря хибридизацията, която е сигурен метод за целенасочено проявление и използване на хетерозиса. Хибридизацията е процес, протичащ последователно и преминава през следните етапи:

1. Изграждане на организационна форма в племенната работа и определяне на стопанствата, в които породите ще се развъждат в чисто състояние. В тях селекцията ще се провежда за създаване на специализирани линии и ще се изпитва комбинативната им способност за вътрепородно и междупородно /линейно/ кръстосване.
2. Установяване на съчетаемостта между породите, намиране на най-добрата комбинация и определяне на мястото на породите /линиите/ в хибридизационния процес.
3. Съставяне на характеристика на линиите и популациите от отделните породи. Селекцията се провежда в насока за превръщането им в специализирани

майчини и бащини линии, които в зависимост от предназначението им притежават група полезни стопански качества.

4. Окончателно създаване на специализираните и синтетичните линии.
5. Изпитване на специализираните линии за установяване на общата и специфичната им комбинативна способност.
6. Кръстосване между онези специализирани и синтетични линии, показали най-висока специфична комбинативна способност, и получаване на крайния продукт – хибридни прасета за угодяване.

Изхождайки от това може да обобщим, че “Хибридизацията е кръстосване на специално създадени и изпитани по комбинативна способност, съчитаващи се линии от една или няколко породи свине”. В практиката се прилагат няколко системи на хибридизация:

1. Прекъснатата система на хибридизация.

Особености: Изграждат се ППР /нуклеусови/, ПР /репродуктивни/ и Р /стокови/ стада с интеграция между тях.

Предимства:

- Строго разпределение на труда, между стопанствата от различните равнища;
- Сравнително бързо пренасяне на генетичния прогрес от нуклеуса до стоковата ферма.

Недостатъци:

- Голямо движение на животните за разплод, което увеличава разходите за транспорт и карантинирането им;
- Ветеринарно-медицински риск, изразяващ се с възможност за пренасяне на болести;
- Неритмичност при постъпване на ремонтните животни и изграждане на нов адаптивен механизъм при свинете и свързаните с това стресови явления;
- Невъзможност линиите да се специализират като женски и мъжки, поради включването им в различни позиции;
- Ниската степен на диференциация и специализация намалява проявата на хетерозис;
- Опит за диференциация на линиите води до разлика в кланичните качества на свинете за угодяване.

2. Непрекъснатата система на хибридизация:

Особености: Предполагат постоянно използване на женски животни от крайния продукт в процеса на възпроизводството.

Предимства:

- Отпада необходимостта от поддържане на големи племенни стада и репродуктори;
- Създават се предпоставки за много строг отбор при животните F1-кръстоските, тъй като са собствено производство и броят им е голям;
- Осигурява се ритмичност в процеса на възпроизводство и няма проблеми от технологичен характер при попълване на ремонта;
- Женските животни не изграждат нов адаптивен механизъм.

Недостатъци:

- Намаляване на хетерозния ефект. Използване на голям брой нерези поради застъпване на генерациите;
- Получаване на нестандартен краен продукт, поради големия относителен дял на финалната бащина линия/порода/.

3. Система на хибридизация с плаващ/мобилен/ нуклеус.

Особености: Изисква се всички свине-майки и част от нерезите да бъдат от една и съща линия/порода/. Най-добрите пълновъзрастни майки се използват за чистопородно развъждане /за осигуряване на собствен ремонт и продажба/. Младите майки и останалата част от пълновъзрастните се кръстосват с нерези от друга линия/порода/, с цел получаване на родителски форми за стоковата част.

Предимства:

- Усъвършенстването на популацията и производството на ремонтен материал за целите на хибридизацията се извършват на едно място и се осъществяват едновременно;
- Организирането на чистопородното развъждане и кръстосването може да се определя и прогнозира от редица конюнктурни съображения;
- Извършва се своевременен ремонт на племенната и стокова част във фермата, поради независимостта ѝ от други стопанства;
- Създават се предпоставки за много строг отбор на животните, тъй като те са собствено производство и броят им е голям.

Недостатъци:

- Забавяне на генетичния прогрес с около 6-7 месеца, поради използване само на пълновъзрастни свине-майки за организиране на чистопородното развъждане.

Български хибриди:

Хибрид Шумен. Признат е от Държавната комисия по породообразуването през 1990 год. За създаването му са използвани свине от породите Голяма бяла и Ландрас с английски произход. Финалният продукт се характеризира с високи угоителни и кланични качества и много добро качество на месото. При добри условия на отглеждане и хранене се реализира 0,750-0,850 кг среден дневен прираст при 3,2-3,5 кг разход на фураж за 1 кг прираст. Съдържанието на месо с кости в трупа е в границите 72-75%, площта на мускулното око е 36-37 см². Двупородните хибриди Шумен се характеризират с лека глава, обикновено с права профилна линия. Шията е средно дълга и добре замускулена, гърбът е прав, широк и леко извит нагоре. Бутовете са добре развити и добре оформени. Краката са средно дълги, със здрави кости, а кожата е бяла и с розов оттенък.

Хибрид Шумен 2. В схемата за създаване на хибриди Шумен 2 са включени свине от породите Голяма бяла и Ландрас с английски произход и Дюрок. Участието на Дюрока в майчиния компонент дава възможност да се получи хибридна родителска форма със здрава конституция и особено стабилни крайници и копита. Включването на Голямата бяла като финална бащина порода, позволява производството на стандартизирани хибриди за угояване с много добри угоителни и кланични качества. Основната цел при създаването е да се предложи на производителите тип хибридно прасе за отглеждане не само в условията на интензивните технологии, но и във ферми с традиционни начини на отглеждане – полуоткрити помещения, твърди и неравни подове, отглеждане в големи групи и др. Хибридните свине-майки имат масивно, дълго, крушообразно тяло с прав до леко аркообразен гръб. Краката са здрави. Главата е средно голяма с прав профил, ушите са средно големи, леко приведени над очите. Кожата е бяла, нерядко с пигментирани до сиворъждиви петна. Коремът е прав, с добре очертани симетрично разположени цицки. Хибридните прасета за угояване имат средно голяма глава с изправени уши. Гърбът е прав и широк, а бутовете са добре замускулени. Цветът на кожата и космената покривка са бели. Хибридите Шумен 2 достигат 115 кг средно на 200-дневна възраст при среден дневен прираст 0,730 кг и 3,180 кг разход на фураж за 1 кг прираст, месото в основните части е 73%, в същинския буг 75%, а повърхността на мускулното око е 37,2 см².

Хибрид Плевен 1. Получен е от комбинацията на свине от породите Голяма бяла с шведски произход, Български ландрас и Хемпшир. Броят на живородените прасета в прасило при хибридните майки е 10,10, а на 21-ия ден 9,28. Прасетата за угояване имат следните параметри: възраст за достигане на 115 кг жива маса под 225 дни; среден

дневен прираст 710 г; разход на фураж за 1 кг прираст 3,331 кг; месо в същинския бут 75,4%; повърхност на мускулното око 40,2 см².; месо с кости в основните части 70,2 %. Угоените хибриди Плевен 1 имат следната морфологична характеристика: главата е малка, с права профилна линия и слабо развити ганаши. Ушите са малки и прави. Гърбът е прав, широк и добре замускулен. Задните бугове са големи, пълни и добре оформени. Крайниците са добре поставени, здрави, сравнително тънки и със здрави копита. Тялото в преобладаващата част от индивидите е с бял цвят. Срещат се голям брой животни с черни петна, обикновено във вид на ливрета, очертани по-добре в млада възраст. Петната имат епидермален характер и при шавене изчезват, така че трупове са годни за всякакъв вид обработка.

ТЕХНОЛОГИЧНИ ОСНОВИ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИЯ ПРОЦЕС В СВИНЕВЪДСТВОТО

При разработване на технологиите в свиневъдството се цели производството да се организира така, че сградите и помещенията да бъдат постоянно заети, с малки периоди на прекъсване, необходими за почистване и дезинфекцията им. В промишлените свинекомплекси почти всяка категория свине се настанява в отделна сграда. Създават се възможности за механизирани производствени процеси, поддържане на оптимален микроклимат, прилагане на диференцирано хранене и специализиране на трудът, чрез преминаване от грижата за едно животно, към грижата за група животни с еднакви изисквания.

А. Принципи на промишлените технологии

1. Ритмично и непрекъснато производство на прасета. За осъществяването му се използва определена организация на производствения процес, т.е. поддържане на свине в резерв, от които в равни интервали от време се формира производствена група от заплодени свине. Известно е, че свинете са полициклични животни и могат да бъдат заплоджани независимо от сезона няколко пъти през годината. Върху тази физиологична особеност на свинете е залегал най-важният принцип на съвременните технологии – непрекъснато и ритмично целогодишно производство. Това е особеността, която доближава производството на свинско месо до промишленото производство и дава основание на специалистите да нарекат тези технологии промишлени. Така, че не всяка технология, която се прилага при отглеждането на свинете, е промишлена. Такива са само онези, които използвайки редица известни прийоми/полицикличност, със естрален период и др./, гарантират непрекъснатост на производствения процес.

2. Размер на свиневъдната ферма. В зависимост от капацитета на фермата, се определя и системата на опрасване. При капацитет под 300-400 основни свине майки за предпочитане е ритмично-туровото опрасване, а при ферми с 1000 и повече свине-майки се прилага ритмично непрекъснато производство. При ритмично-туровото опрасване се получат до 6 опрасвания на свине в един бокс, а при ритмично непрекъснато опрасване до 10-12 опрасвания в бокс за една година

3. Обособяване на бяла и черна зона в свиневъдната ферма. В бялата зона се разполагат производствените сгради, в които се отглеждат различните категории свине. В черната зона са непроизводствените и административно-битовите сгради. Някои непроизводствени сгради се разполагат на границата между бялата и черна зона. Двете зони се разделят с ограда, изключваща всякакво неконтролирано преминаване в другата зона. То се осъществява сама през специално изградени филтри.

4. Изцяло пълно – изцяло празно. Този принцип е изключително важен при съвременните промишлени технологии. След престоя им по време, предвидено по циклограмата на производствения процес, за получаване на дадена междинна или завършена продукция, всички животни се изкарват и за определено време помещението остава празно. През този период те се почистват, измиват и дезинфекцират. След това помещението се запълва за един ден отново с животни от същата категория.

5. Ветеринарно-медицинска охрана. В помещенията, намиращи се в бялата зона, категориите свине се подреждат в следната последователност:

- нерези и заплождащи се свине;
- условно бременни свине;
- действително бременни свине;
- кърмещи свине;
- подрастващи прасета;
- прасета за угояване.

Пред всяко помещение се прави дезинфекционна площадка. Изготвя се план за общи и специфични мероприятия за различните категории свине.

6. Еднопосочност на производствените линии. Производствените сгради се разполагат така, че да се спазва естествения ход на производствения процес, без да става пресичане на пътищата на животните при преместването им от една в друга категория или физиологична група.

7. Изграждане на стопанства със затворен цикъл на производство. Развъдния и угоителния сектори може да бъдат териториално отдалечени, но организационно свързани в един производствен процес. Разполагането на свинете

майки с прасетата бозайници, подрастващите прасета и свинете за угояване на територии отдалечени една от друга, минимизира риска от разпространяване на заболявания и позволява оптимално използване на торовата маса, при спазване на нормите на екологичното законодателство.

Б. Елементи на промишленото производство.

1. Ранно отбиване на прасетата.
2. Кръглогодишно опрасване.
3. Разделно отглеждане на свинете в зависимост от категорията и физиологичното им състояние.
4. Отглеждане на категориите свине в отделни помещения при контролиран микроклимат.
5. Механизиране и автоматизиране на производствените процеси.
6. Пълноценно и диференцирано хранене.
7. Изкуствено осеменяване на свинете.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ВЪЗПРОИЗВОДСТВЕНИЯ ПРОЦЕС В СВИНЕВЪДСТВОТО

Организацията на производствения процес в свиневъдните ферми се определя от системата на опрасване. Известни са две основни системи на опрасване: сезонно и кръглогодишно. Сезонното може да бъде обикновено и групово, а кръглогодишното да се организира в непрекъснати турове или ритмични групи.

Сезонно опрасване.

Характерно е за малките ферми с традиционни начини на отглеждане. Заплождането на свинете се организира така, че опрасванията да се получат през най-благоприятните сезони на годината – пролетта и есента. През пролетта свинете се опрасват през март и април, а през есента – през септември и октомври. При така създадена организация на производство от една свиня могат да се получат по две опрасвания годишно. Свинете се оставят да кърмят до два месеца и прасетата се отбиват на 15-18 kg живо тегло. При тази система се избягват екстремните и неблагоприятни за свинете периоди, поради което не са необходими и допълнителни разходи по отглеждане и хранене на прасетата-бозайници. Основен недостатък на тази система е необходимостта от боксове за едновременното опрасване за всички свине-майки, които са най-скъпите съоръжения в свиневъдството. Нерационално се използва сградовия фонд и неравномерно се натоварват работниците през годината.

Производството и реализацията на угоени прасета е свързано с върхови моменти на натоварване и това се отразява върху ритмичното финансиране на фермата. При тази система един работник се грижи за няколко категории свине, а това води до намаляване на производителността на вложения труд.

Сезонно групово опрасване.

Това е подобрена система на сезонното опрасване. Свинете-майки се разделят на групи. Във всяка група влизат по толкова свине, колкото са наличните боксове за опрасване. Заплождането на свинете по групи се планира през определен период от време, с което се създава туровост на заплождане и опрасване на свинете. При съкращаване периода на бозаене на 30-35 дни е възможно да се организират няколко тура през пролетта /март, април, май/ и също толкова през есента /август, септември, октомври/, с което в един бокс може да се постигнат от 4 до 6 опрасвания за една година. При такава организация на опрасване се запазва сезонността, с всички недостатъци, но се увеличава натовареността на помещенията за опрасване и кърмене. В сравнение със сезонното, сезонно-груповото опрасване е значително по-ефективно, тъй като се повишава производителността на труда и се намалява броят на необходимите боксове за кърмещи свине.

Кръглогодишно турово опрасване.

При тази система, опрасванията се осъществяват през цялата година, но с големи интервали от време. Постига се ритмичност и при малки ферми, където свинете-майки са под 200. За провеждането им са необходими са по-малко боксове и поне две самостоятелни помещения за опрасване. В процеса на производство, свинете-майки се разделят в пет производствени групи и една /шеста/ група остава като резервна.

Първата група свине майки се сформира, чрез заплождането им в периода от 1 до 10 септември. Опрасването на свинете от тази група ще бъде от 1 до 10 януари и се настаняват в помещение N 1 (табл. 3). Периодът на кърмене е със средна продължителност 35 дни. Отбиването се извърши на 5 февруари. Свинете майки се връщат за ново покриване, а прасетата остават в боксовете на майките до 20 февруари (общо 50 дни).

Таблица 3. План-график за организация на производството

Опрасване	Групи	Заплож-дане	Опрас-ване	Помещения	Отбиване и изваждане на свинете майки	Изваждане на прасетата
I-во	I	1-10.09	1-10.01	1	5.02	20.02
I-во	II	1-10.10	1-10.02	2	5.03	20.03
I-во	III	1-10.11	1-10.03	1	5.04	20.04
I-во	IV	1-10.12	1-10.04	2	5.05	20.05
I-во	V	1-10.01	1-10.05	1	5.06	20.06
II-ро	I	1-10.02	1-10.06	2	5.07	20.07
II-ро	II	1-10.03	1-10.07	1	5.08	20.08
II-ро	III	1-10.04	1-10.08	2	5.09	20.09
II-ро	IV	1-10.05	1-10.09	1	5.10	20.10
II-ро	V	1-10.06	1-10.10	2	5.11	20.11
III-то	I	1-10.07	1-10.11	1	5.12	20.12
III-то	II	1-10.08	1-10.12	2	5.01	20.01

Втората група свине майки се сформира от 1 до 10 октомври. Опрасването на свинете майки ще се извърши от 1 до 10 февруари в помещение N 2, отбиването на 5 март, а изваждането на прасетата е на 20 март. Третата група свине майки, която е сформирана от 1 до 10 ноември и ще се опраси в периода от 1 до 10 март, в освободеното от първа група помещение N 1 и т.н. По този начин всяко помещение е заето от свинете майки и прасетата, средно по 50 дни. Осигурява се достатъчно време за почистване, дезинфекция, ремонт и спазване на принципа “пълно-празно”. Годишно във всеки бокс се опрасват по шест свине. Подрастващите прасета се изваждат от боксовете на майките на 50 дневна възраст, при живо тегло около 12 кг. В помещенията за подрастване, те престояват 60 дни, за достигане на живо тегло 35 кг., след което се прехвърлят в помещения за угодяване или се реализират.

Кръглогодишно ритмично опрасване.

Кръглогодишното опрасване е в основата на всички промишлени технологии на производство на свинско месо. Същността му се състои в непрекъснато и постоянно сформирание през определен период от време на производствените групи заплодени свине през цялата година. Това дава възможност при поддържане на определена, предварително установена структура на основното стадо да се покрият и опрасват определен брой свине. Следователно да се получат и угоят предварително планиран брой животни. Ритъмът на производство се определя в зависимост от капацитета на фермата и може да бъде от 1 до 10 дни. При кръглогодишно ритмично опрасване може да се постигне максимално натоварване на сградовия фонд и интензивно използване на свинете-майки и нерезите. При тази система на опрасване групи се диференцират в зависимост от физиологичното състояние на свинете. В свинекомплекс с 2000 свине майки, разпределени в 36 производствени групи и 4 дневен производствен ритъм, организацията на производствения процес и очакваните резултати са представени на таблица 4.

Таблица 4. Организация на дейностите и производствени резултати

Показател:	Единица	Стойност
Производствен цикъл при свинете майки	дни	146
Производствен ритъм	дни	4
Интензитет на опрасване	пъти	2.5
Продължителност на бозаен период	дни	28
Заплодяемост	%	88
Помещения за опрасване	брой	8
Боксове за опрасване в 1 помещение	брой	44
Възраст на прасетата при реализация на 110 кг жива маса	дни	172

ПРОИЗВОДСТВО И ПАЗАР НА СВИНСКО МЕСО

В резултат на постоянното усъвършенстване на методите на селекция, технологичните процеси и оборудването, производството на висококачествени фуражи за отделните категории животни, повишаващата се квалификацията на

работниците в отрасъла и перфектния мениджмънт, вече е логично да се говори за свиневъдна индустрия. Целта е да се постигне най-пълно задоволяване постоянно променящото се потребителско търсене на безопасно, здравословно и диетично месо, както за прясна консумация, така и за преработка, тъй като се очаква, че далът на свинското месо в ресторантските менюта и организираното столово хранене силно ще нараства. Тези предпоставки са в основата за изграждането на нови производствени единици, интегрирани по всички звена на веригата от фуражното производство до крайните потребители на месо и продукти от него, включително на международно ниво. На практика това означава производствени единици с нови взаимоотношения и с нов начин на мислене на работещите в тях. Дейността им ще е съобразена с пазарните условия, с високите изисквания за опазване на околната среда, с хуманното отношение към животните, с решаването на социални, а не на лични интереси и с етичното и коректно отношение към всички контрагенти.

В тази връзка за един производител е много важно да знае, какво предизвиква покачването, спадането или стабилността на цените на продукцията от свиневъдството в условията на свободна пазарна икономика. Цялостният цикъл на производството на свинско месо представлява една сложна система, състояща се от голям брой предприемачи в сферите на свиневъдството, кланичната, преработвателната промишленост и маркетинговите структури. Всички те вземат решения, насочени към максимизиране на печалбите, доколкото им позволяват условията и информацията, с която разполагат. Системата като цяло обаче, се подчинява и функционира на основата на строги икономически принципи и закони.

Познаването на концепциите за търсените и предлаганите количества на продуктите от свиневъдството, както и за промяната в равнищата на тези пазарни показатели са от изключителна важност за вземането на правилни управленски решения. Еластичността на предлагането и търсенето са друг един важен източник на информация за това как пазарните участници реагират на промените в пазарните сили. Системата на свободния пазар се базира на сложното взаимодействие на участниците и силите, формиращи цените на продуктите по веригата на производството на свинско месо. При многостепенната система на производството на свинско месо, взаимовръзката предлагане-търсене на определено ниво е тясно свързана с тази на останалите равнища. Различията в предлагането и търсенето на отделните нива е свързано с разходите и печалбите на предприятията участници в системата. Различията определят и дела им в цените на дребно. Основните пазарни взаимовръзки

по веригата на производството на свинско месо са три: потребителско търсене на свинско месо, предлагане на свине за клане и предлагане на маркетингови услуги.

Потребителско търсене на свинско месо. Търсенето на продукти от свинско месо е основата за всички останали характеристики на търсенето в областта на свинеждането и на производството на свинско месо. Важният въпрос е: На каква цена се консумира произведеното месо? Търсенето е връзката между цената и количествата на свинско месо, което купувачите ще закупят при определена цена. Всеки потребител има свой модел на търсене на свинското месо. Сумата от тези индивидуални модели на търсене, формират общото пазарно търсене на продукта. С линия **T1** на фигура 1 може да се представи както индивидуалното, така и пазарното търсене на продукта. **K1** и **K2** са двете равнища на количествата, които купувачите са готови да закупят съответно при цена **Ц1** и **Ц2**. За да разберем търсенето на свинско месо, трябва да ни е напълно ясно какво представлява промяната в “търсените количества” и промяната в “търсенето”. Промяна в търсенето количество има, когато се променя само цената и съответно потребителите реагират като променят количествата, които са готови да закупят. Това е илюстрирано на фигура 1, чрез движението по кривата на търсене от точка **A** към точка **B**. Ситуацията може да се представи като резултат от промененото равнище в предлагането, чрез изместване кривата на предлагане от **П1** на **П2**. Търсеното количество се променя от равнище **K1** на **K2**, чрез движение по кривата **T1**. “Промяна в търсенето” означава изместване на цялата крива на търсене. Това е представено от изместването на кривата на търсене от позиция **T1** на **T2** на фигура 2. Тук вече наблюдаваме не движение по кривата на търсене, а изместване на цялата крива. Промяната на цените от равнище **Ц1** на **Ц2** става без промяна в предлагането. Промяната в търсенето е цел на рекламната дейност на производителите и на усилията за промяна на вкуса и предпочитанията на потребителите. Други фактори, водещи до промяна в търсенето на свинско месо може да са: доходите на потребителите, цените на конкурентите, допълващи стоки и други. Характеристиката на търсенето е от изключителна важност. Еластичността на търсенето се измерва с чувствителността на търсенето количество към цената. Еластичността на търсенето е процентната промяна на търсенето количество в резултат от един процент промяна в цената. Еластичността на търсенето на свинско месо е отрицателна величина, тъй като нарастването на цената води до намаляване на търсенето количество и обратно. Ако еластичността е по-малка от “-1”, търсенето се определя като еластично. Ако стойността е между **0** и **-1**, търсенето е нееластично. Пример за търсене с различна еластичност е посочен на фигура 3. Търсенето както на

угоени прасета, така и на свинско месо, е нееластично. Това означава, че голям процент промяна в цената, води до по-малък процент промяна в търсените количества или малък процент промяна в предлаганото количество води до голям процент промяна в цената. Нещо повече, търсенето на угоени прасета е по принцип по-нееластично от търсенето на свинско месо, защото има малко /ако изобщо има/ заместители на угоени прасета, а много повече стоки заместители за потребителите на свинско месо.

Предлагане на свине за клане. Предлагането е връзката между цената и количествата, които производителите са готови да изложат на пазара при точно определена цена. Всеки производител има индивидуален модел /крива/ на предлагане и сумирането на тези криви формира съответната обща пазарна крива на предлагането. Разсъжденията за концепциите за промяната на “търсеното количество” и за промяната в “търсенето” е валидна и за теорията на предлагането. Промяна в предлаганите количества е отговор на различно равнище на цената и се означава с движение по кривата на предлагане. В случай, че цената нараства при същото равнище в производствените разходи, производителят е склонен да произведе и продаде по-голямо количество. Това е отразено на фигура 4, чрез движение от точка **A** до точка **B**. Промяната в търсенето от **T1** на **T2** води до нарастване на цената от **Ц1** на **Ц2**. Отделният производител или бранша като цяло реагират като повишават предлаганото количество от **K1** на **K2**. Промяна в предлагането означава изместване в цялата крива на предлагане. Това е илюстрирано на фигура 5, чрез изместване на кривата на предлагане от **П1** в позиция **П2**. Това рефлектира в търсеното количество и то нараства от **K1** на **K2**, защото цената е спаднала от **Ц1** на **Ц2**.

Еластичността на предлагането го характеризира по същия начин, както еластичността на търсенето характеризира самото търсене. Тоест, това е процентната промяна в предлаганите количества в резултат от един процент промяна в цената на стоката. Еластичността на предлагането е положителна величина. Индивидуалното предлагане е тясно свързано с разходите. Не става въпрос просто за средни разходи, а за всяко ниво на разходите при определено технологично равнище. Когато цената расте, отделният производител увеличава своето производство, докато разходите за производството на последната единица произведен продукт /маржиналните разходи/ не надхвърлят съответната цена. Единственият начин да се мотивира един производител да увеличи производството си при същото равнище на цената /изместване от **K1** към **K3**, фиг.5/ е той да въведе разходоспестяващи методи и технологии на производство. Тогава промяната в предлагането се предизвиква от

промяна в равнището на разходите. Промяната на разходите, а от там и на предлагането е възможна при: 1. промяна в цените на производствените фактори/ресурси/; 2. възможности за нарастване на печалбата от други производства; 3. очаквания едновременно за 1 и 2; 4. времето. Последното влияе върху равнището на предлагане по два начина. Първо, биологичният характер на свиневъдното производство създава времеви прозорец между вземането на решения и постигане на резултати от тези решения. Второ, изисква се време, за да се внедрят разходоспестяващи технологии. Например, някои производители не могат да въведат веднага в производството си: ранно отбиване на бозайниците, да приложат принципа “всичко пълно – всичко празно”, изкуствено осеменяване на свинете и т.н.

Предлагане на маркетингови услуги. Важен компонент за цикъла на производство на свинско месо е предлагането на маркетингови услуги. Ние разглеждаме всички дейности, които превръщат живите угоени прасета в свинско месо като маркетингови услуги. На практика тези услуги покриват широка гама от дейности, включващи от товаренето на угоените прасета за транспортирането им до кланицата, до изготвянето на високо качествени продукти от свинско месо. За целите на анализа това разглеждаме като един сектор и приемаме, че цените на отделните дейности в него не се променят. Точно както пазарното предлагане на угоени прасета се формира от индивидуалното предлагане на всички производители, което от своя страна основно зависи от производствените разходи, предлагането на маркетингови услуги зависи от разходите на фирмите, които предлагат тези услуги. Същата е зависимостта между предлаганото количество услуги и тяхната цена, както при разгледаното вече предлагане на угоени прасета.

Многостепенната система на производството на свинско месо води до добавяне на разходи във всяко следващо ниво, докато се стигне до предлагането на свинско месо на дребно. Нещо повече, търсенето на живи угоени прасета/**Те**/ зависи от предлагането на маркетингови услуги и от потребителското търсене на свинско месо/**Тд**/. Това е демонстрирано на фигура 6. Предлагането на маркетингови услуги е представено от площта, разположена между предлагането на угоени прасета/**Пе**/ и предлагането на свинско месо/**Пд**/. Отношението на цените на дребно на свинско месо/**Цд**/ към изкупните цени на угоени прасета/**Ци**/, т.е. равнището на маркетинговите маржини /дела в цената на дребно/ е от голям интерес за производителите, защото настъпват естествени промени, когато цените на дребно са ниски. В едно икономическо проучване Gardner посочва, че интерес представлява начина, по който се променя това отношение(**Цд/Ци**), при промяна на някои

икономически условия: 1. промени в потребителското търсене; 2. промени във фермерското предлагане; 3. промени в предлагането на маркетингови услуги; 4. контрол върху цените на дребно; 5. подкрепа на изкупните цени.

Ефектите от посочени ситуации зависят основно от следните ключови величини:

- еластичност на търсенето /ЕТ/;
- еластичност на предлагането /ЕП/;
- еластичност на предлагането на маркетингови услуги /ЕМУ/;
- еластичност на заместването на маркетинговите услуги /ЕЗМУ/.

Последната величина измерва колко ефективно маркетинговите услуги могат взаимно да се заместват. Колкото по-ниска е стойността на тази величина, толкова по-непостоянно ще бъде отношението цена на дребно/изкупна цена при настъпване на пазарни промени. Счита се, че ЕЗМУ е относително ниска величина в свиневъдството и месопеработвателната промишленост, което прави системата уязвима дори към малки промени.

Нарастване на потребителското търсене. Нормалните очаквания са, че еластичността на предлагането на угоени прасета е по-ниска от еластичността на маркетинговите услуги. Това е така за онези технологии на отглеждане на животните, при които се използва специализирано оборудване. Тогава търговците на свинско месо могат да преминат към телешко или птиче месо, докато производителите не могат да предприемат такава стъпка. Когато потребителското търсене нараства, по-високата еластичност на предлагането на угоени прасета от еластичността на предлагането на маркетингови услуги /ЕП<ЕМУ/ води до намаляване на отношението Цд/Ци. Това означава, че процентът на маркетинговия маржин намалява. Обратното отношение /ЕП>ЕМУ/ има, когато настъпи ограничение в капацитета на кланиците и преработвателните предприятия. Какъв е резултата? Съотношението Цд/Ци /т.е. процентът на маркетинговия маржин/ нараства значително.

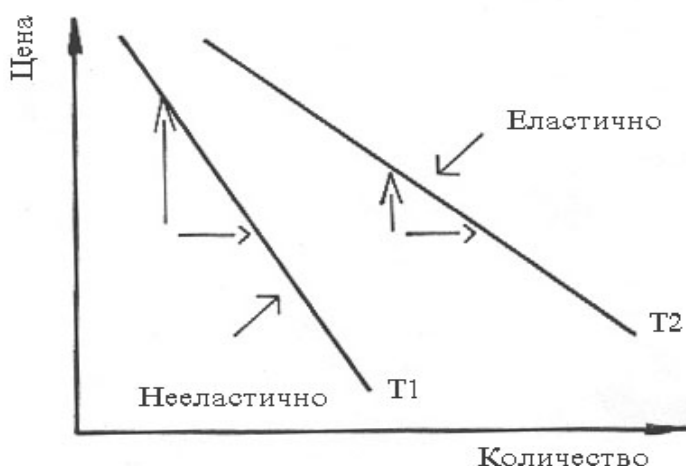
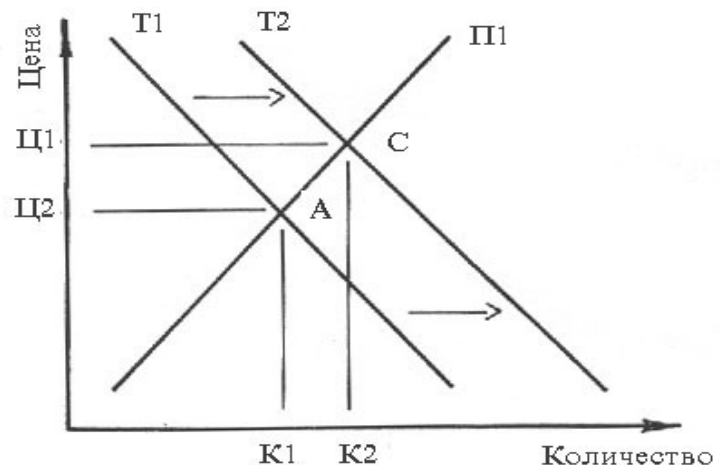
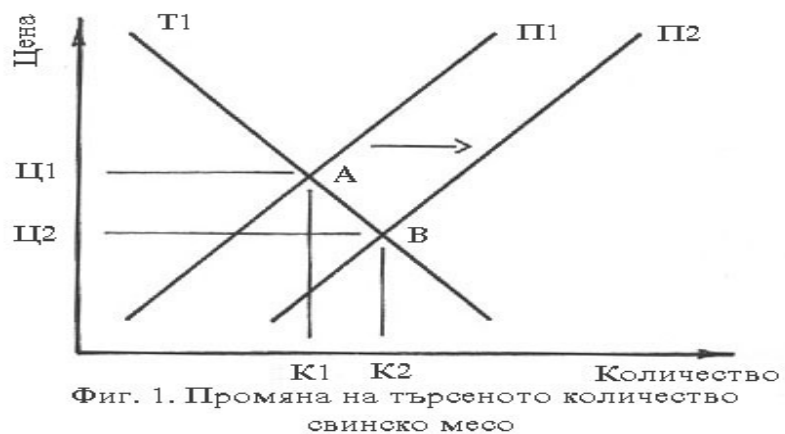
Нарастване на фермерското предлагане. За която и да е стока /т.е. стока, на която еластичността на търсенето е негативна величина/, нарастването на фермерското предлагане води до нарастване на отношението Цд/Ци. Така че, когато има краткосрочен растеж в предлагането на угоени прасета, според икономическата теория процентът на маркетинговия маржин ще нараства независимо от характера на функцията на предлагането.

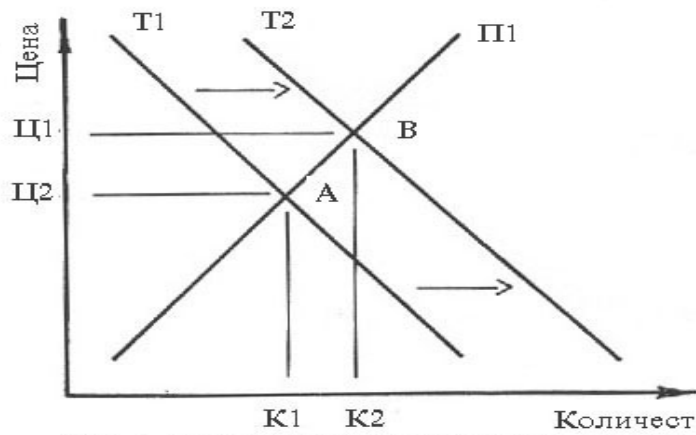
Намаляване предлагането на маркетингови услуги. За всяка нормална стока, намаляване предлагането на маркетингови услуги ще доведе до увеличаване на

отношението **Цд/Ци**. Това е ясно, като се има предвид, че предлагането на маркетингови услуги е свързано с разходите на маркетинговите функции. Намаляване на предлагането е същото като увеличаване на разходите, а в дългосрочен период знаем, че оцеляването налага покриването на всички разходи. Затова отношението **Цд/Ци** трябва да нарастне.

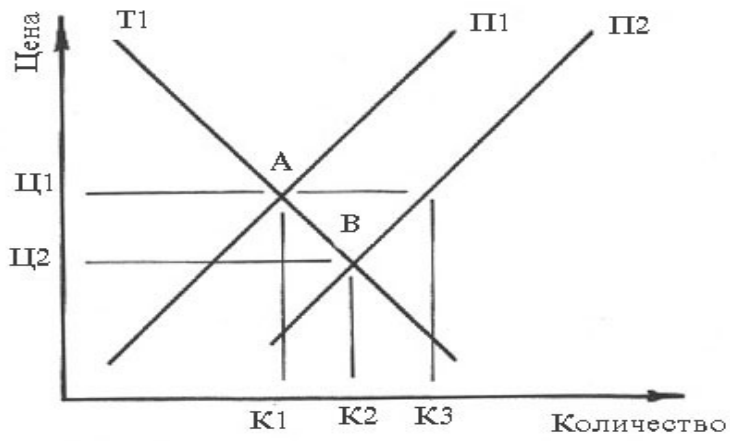
Контрол върху цените на дребно. Резултатът от тези промени зависи от относителния размер на величината на **ЕП** и **ЕМУ**, еластичността на предлагането на угоени прасета и маркетингови услуги. Ако те са равни, **Цд** и **Ци** ще се променят в една и съща пропорция и тогава отношението **Цд/Ци** няма да се промени. Ако ситуацията е по-реалистична, т.е. **ЕП < ЕМУ**, контролът върху цените на дребно ще предизвика разширяване на **Цд/Ци**, защото **Ци** намаляват повече от **Цд**. Обратното е вярно, когато **ЕП > ЕМУ**. Важното, което трябва да се отбележи е, че всяко ограничение на цената на свинското месо винаги ще смъква нивото на фермерските цени.

Подкрепа на фермерските цени. Подкрепата на цените при селскостопанските продукти е свързано с действащи правителствени програми по контрола на свръхпроизводството. Какво би станало, ако цените в свиневъдството нарастнат? За всички нормални стоки **/ЕТ < 0/** правителствените програми, които водят до повишаване на изкупните цени ще доведат и до повишаване на цените на дребно на свинското месо, но в по-малка степен. Затова величината на **Цд/Ци** ще намалее. В дългосрочен период тази тенденция може да се окаже неблагоприятна. Първо, ще се наложи контрол върху производството и много производители ще бъдат принудени да свият капацитета на дейността си и ще се ограничи възможността от навлизането на нови предприемачи в бизнеса. Второ, фирмите осигуряващи маркетингови услуги, трябва да реализират такава възвръщаемост, каквато биха получили при друга най-добра алтернатива за инвестиране на капиталите си. Безспорно е, че процентът на маржина не трябва да бъде прекалено висок, но печалби задължително трябва да се реализират в цялостната система за производството на свинско месо, защото това е неотменимо условие за съществуването на целия сектор.

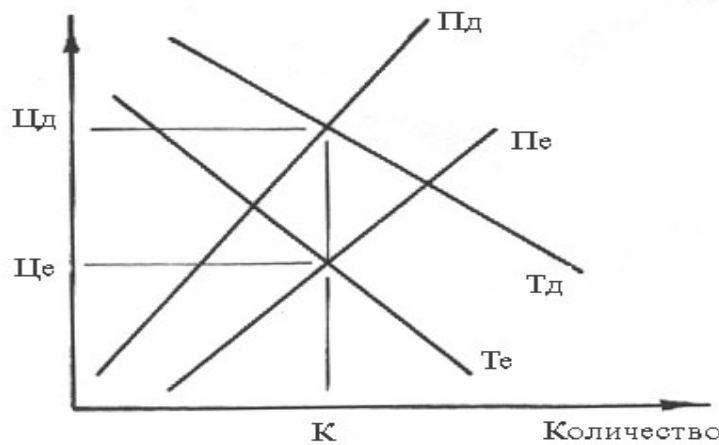

Фиг. 4. Промяна на предлаганото количество угоени прасета

Фиг. 5. Промяна на предлагането на угоени прасета

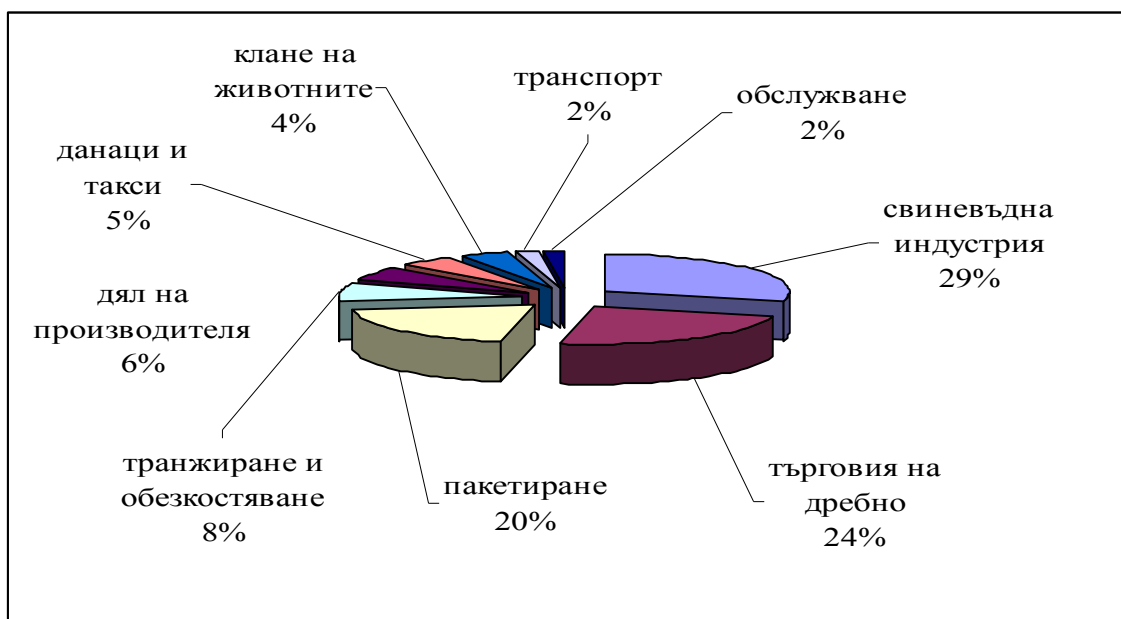

Фиг. 6. Многостепенна система за производство на свинско месо

ЦЕНООБРАЗУВАНЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОДУКЦИЯТА ОТ СВИНЕВЪДСТВОТО

Свиневъдството е печално известно със своето непостоянство и определяне на времето за извършване на инвестиции е изключително важно. За целта задължително трябва да се вземат под внимание тенденциите за развитие на аграрното производство и тенденциите за разпределение (фиг.7) на „консуматорското евро” при реализация на 1 кг. прясно свинско месо в супермаркетите. Анализът на данните показва, че в свиневъдната индустрия се връщат 29 %, а при при производителя 6 % от общите приходи и следователно той е много отговорен за целесъобразността на вземаните решения.

Фигура 7. Разпределение на „консуматорското евро” при реализацията на свинско месо

За взаимосвързаните лица в свиневъдния бизнес е важно да знаят какво предизвиква покачването, спадането и стабилността на цените на продукцията от свиневъдството в условията на пазарна икономика. Отговорът на тези въпроси изисква неминуемо да се има предвид факта, че този бизнес е организиран на основата на биологични процеси и следователно се причислява към групата с висок производствен риск. Както при всяко друго производство, и тук е необходимо изграждане на стратегия за управление на ценовия риск. Цената трябва да бъде такава, че да отговори на целта за печалба, но тя е и естествен резултат от взаимоотношенията на търсенето и предлагането на угоени прасета. Безпокойството на производителите на прасета от

понасяни загуби, поради ниски пазарни цени, както и на месопреработвателните предприятия в случаи на неочакван скок на цените в сектора, наложи през последните години използването на различни договори и споразумения, съдържащи конкретна система на ценообразуване. В тази връзка нарастна загрижеността относно акуратността при формирането на цената на угоените прасета. Основните методи на ценообразуване, при изкупуването на угоените прасета са следните:

1. Ценообразуване по формула. При този метод цената се определя на основата на пазарната цена, отчетена от точно определена институция, отговорна за нейното наблюдение. Върху нея се прилага модификация, посочена в споразумението. Това най-често означава, че месопреработвателното предприятие е съгласно да изкупи угоените прасета в бъдещ момент на основата на регистрираната пазарна цена плюс определена допълнителна сума, в зависимост от региона, качеството и количеството на прасета. Допълнителната сума, която се получава от производителите е около 1-2 US\$ за 100 кг. жива маса, но в някои случаи може да бъде и по-висока. Този метод не осигурява защита на цената, защото тя флукутира в зависимост от пазарната цена. Най-често методът се прилага при договори с основна клауза за количеството на изкупуваните прасета.

2. Фиксирана цена, свързана с фючърсни пазари. Цената е фиксирана, определена според предварително споразумение на основата на фючърсни цени. Този вид споразумения са обикновено за краткосрочен период, един-два месеца, поради нарастването на риска при фиксирането на цената за по-дълъг период. В този случай производителят има гарантиран пазар само през определения период и му се плаща фючърсната цена.

3. Фиксирана цена, свързана с цената на фуража /без специално счетоводно формиране/. Цената се определя в предварително споразумение, като може да варира според цената на основните фуражи-царевица и соев шрот. Методът е известен още като разход-плюс метод или матричен договор. Това е вид ценообразуване по формула, основано на разходите за фуражи и посочва минималното равнище на изкупните цени.

4. Фиксирана цена, свързана с цената на фуража /със специално счетоводно формиране/. Фиксираната цена, определена от предварително споразумение е на принципа както при предходния метод, но се поддържа специално счетоводно регистриране, което постоянно отчита разликата между пазарната цена и счетоводната матрична цена. Когато пазарните цени са под договорените, допълнителните суми които получават производителите се изплащат обратно в случаите когато пазарните

цени са над равнището на договорената разход-плюс цена. Този вид споразумения обикновено са дългосрочни /4-7 години/.

5. “Прозорец” с разпределен риск /без специално счетоводно формиране/.

Това е споразумение, което много прилича на разход-плюс метода. При него ценовият риск е разпределен между производителя и месопреработвателното предприятие. Например, може да се договори “прозорец” 40-50 US\$ за 100 кг.жива маса. Ако цената се движи в рамките на прозореца, то на производителят се плаща по пазарна цена. Ако цената е над или под “прозореца”, то разликата между пазарната цена и горната или долна граница на “прозореца” се разпределя между контрагентите.

6. ”Прозорец” с разпределен риск /със специално счетоводно формиране/.

При този метод също, както при предходния се сключва споразумение за разпределение на риска, където изкупвателното предприятие поема част от загубите при цена, по-ниска от минималната и част от ползите при цена над максималната. Тук обаче, се поддържа непрекъснато счетоводен разчет за тези процеси и част от стойността при цена над тавана на “прозореца” се начислява в специална сметка на производителя, която играе ролята на буфер, когато цените спаднат под минималните отбелязани в споразумението.

7. Други методи. Това са методи за формиране на цената основно в случаи, когато месопреработвателното предприятие е собственик и на ферми за производство на угоени прасета. В този случаи се извършва вътрешен трансфер на прасетата и затова ценообразуването е по-специфично, основано най-често на ценообразуване по формула.

Не всички контракти осигуряват защита на цените, както считат някои производители. Резултатът зависи от характера на самия договор. Контрактите, формирани на основата на фючърсните цени и споразумения без специално счетоводно формиране наистина намаляват ценовия риск на производителите. Тези договори обаче може в едни случаи да доведат, а в други да не доведат до формиране на средна цена, различна от действащата пазарна цена. Договорите, при които изкупната цена на прасетата е обвързана с цената на фуража чрез специално счетоводно отразяване може да подобри движението на паричните потоци на предприятието. При тези методи, се поема риск от непредвиден размер на намаление на пазарната цена и оттам неакуратно определяне на най-ниската цена, която трябва да бъде изплатена според договора. В дългосрочен период контрактът “прозорец” ще даде на производителите същата средна цена като пазарната, докато договорите, обвързани с цените на фуражите може да дадат

една дългосрочна цена, която да бъде различна от пазарната, в зависимост от относителната цена на прасетата спрямо цената на основните фуражни източници.

Различните ценови алтернативи могат да бъдат групирани в две стратегии: пазарно и собствено ценообразуване. Собственото ценообразуване е елемент на определен вид договорна политика – фючърсен договор, вариантен договор, предварително споразумение. Изборът на определена договорна форма на реализация на прасетата е свързана с необходимостта от управление на риска, целите на контрагентите и конкретните икономически условия. Във връзка с избора на ценообразуващ метод е важна информацията за движението на пазарните цени през периода на договора. Например, ако бъдещият пазар на угоени прасета осигурява непроменяща се прогнозна цена, цената на 1-ви юли и на 1-ви декември ще бъде равна. Ако има тенденция за промяна, тогава фючърсната цена средно ще нараства или намалява в зависимост от тенденцията през договорния период. Всяка тенденция на промяна на фючърсната цена е важно при вземане на маркетингови решения. Ако се наблюдава тенденция на нарастване, то се налага подход на изчакване на продажбите тъй като цената на прасетата ще нараства през периода. Ако има тенденция на намаление, то подходът е към продажби в началото на периода.

Оценката на отделните методи на реализация на прасетата и свързаните с това предимства и недостатъци са представени в таблица 5.

Таблица 5. Оценка на методите за реализация на угоени прасета

Метод на реализация:	Гъвкавост	Степен на риска	Равнище на формираната цена
Продажба без договор	Голяма	Голям	По-висока (в дългосрочен период)
Фючърсни договори	Малка	Нисък	По-ниска пределна
Вариантен договор	Голяма	Нисък	Никога по-високата
Предварително споразумение	Малка	Минимален	По-ниска

При продажбите на прасетата с фючърсни договори е налице нисък риск, малка гъвкавост и не може да се осигурят високи реализационни цени. Нещо повече, при този метод се формират и най-високи транзакционни разходи. Транзакцията при изкупуването на прасета следва добре познатото финансово правило, според което

по-високият риск трябва да бъде компенсиран от по-високата възвръщаемост, а стремежът към по-нисък риск е свързан и с по-ниски цени на реализация на угоените прасета и съответно с по-ниски печалби. При вариантните договори се осигурява “прозорец” на цената и поради разпределяне на отклоненията от него между производителя и преработвателя, изкупната цена никога не може да достигне максималните пазарни стойности. Наличието на защита при срив в пазарните цени, определя ниската степен на риска. Предварителните споразумения ограничават печалбата на производителя в рамките най-често на т.нар. разход-плюс цена, но ограничават до минимум и риска, свързан с бъдещи пазарни сринове.

ДОПЪЛНИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. Андреев, А., Л. Ангелова, Ст. Сланев, М. Мачев, Ал. Стойков, А. Мотовски, С. Йорданов, Ст. Димитров, В. Дрбохлав, В. Кацаров, М. Киров, М. Василев, В. Дойчев, М. Тенчев, 2008, Справочник по Свиновъдство, Дионис, София, 400 стр.
2. Кацаров, В., 2009, Да работиш в свинеферма, Стара Загора, 103 стр.
3. Кацаров, В., 2009, За благополучието на свинете и свързаните с това проблеми., Агрокомпас, № 5.
4. Кацаров, В., 2013, Синското месо-източник на вдъхновение, <http://www.agro.bg/topical/article43796.html>
5. Кацаров, В., В. Калев, 2013, Свиновъдството и климатичните промени, <http://www.agro.bg/topical/article43931.html>
6. Кацаров, В., 2013, Нови предизвикателства пред свиневъдите, <http://www.agro.bg/topical/article44051.html>
7. Стойков Ал., В. Кацаров, 2010, Свиновъдство, Академично издателство на Аграрния университет, Пловдив, 240 стр.